

SERIJAL VIŠNJE STAREŠINE (6.) Stjepan Radić: Ne srljajte kao guske u maglu

13. rujan 2024.

Stjepan Radić foto Wikimedia Commons

Piše:

Višnja
Starešina

U vrijeme kada se hrvatska politička retorika nerijetko spušta na razinu psovke, a strateško promišljanje budućnosti i ne postoji, cilj je ovog serijala podsjetiti kako se o velikim i egzistencijalnim izazovima naroda i države može promišljati, govoriti i djelovati drukčije. Predstaviti ćemo vam sedam značajnih govora ili pisama iz izazovnih razdoblja hrvatske povijesti, koji svjedoče kako su onodobni hrvatski političari definirali ključne nacionalne izazove i kako su na njih odgovarali. Na kraju, u osmom nastavku, osvrnut ćemo se na današnje stanje. Mnogi od tih povijesnih izazova u svojoj su suvremenijoj inačici i danas prepoznatljivi i prisutni

„Gospodo, još nije prekasno, ne srljajte kao guske u maglu“ možda je javno najpoznatija poruka ikada izgovorena u hrvatskom Saboru. Izrekao ju je u svome noćnom govoru 24. studenoga 1918. prvak Hrvatske seljačke stranke (HSS) i tada oporbeni političar Stjepan Radić. No Radić taj govor nije održao pred hrvatskim Saborom, pred njegovim zastupnicima, kako se to obično podrazumijeva, već pred tridesetak političara – Srba, Hrvata i Slovenaca – okupljenih prema javno nepoznatim kriterijima, bez ikakvog izbornog legitimiteta, koji su te noći odlučivali o promjeni geopolitičke pozicije tada podijeljenih hrvatskih zemalja, odnosno o njihovu ulasku u novu jugoslavensku državu. Za

(geo)političke pripadnosti (zapadnom i istočnom krugu) i gotovo proročanski ukazuje na posljedice južnoslavenskog ujedinjenja provedenog po diktatu Beograda.

Kraj Prvog svjetskog rata – Hrvati predodređeni gubitnici

Nova država južnoslavenskih naroda okupljenih oko Srbije kao geopolitički koncept nije bila samo beogradska priča. Bilo je to vrijeme neposredno nakon okončanja Prvog svjetskog rata, kada su nakon ratnog poraza Austro-Ugarske, Njemačke i Osmanskog carstva države pobjednice Francuska, Velika Britanija i Italija, uz SAD koji tada postaje vodeća svjetska sila, krenule stvarati novi europski poredak, koji će postati poznat kao Versajski poredak. U tom mirovnom procesu, kojeg su diktirale ratne pobjednice, nestala su stara carstva. Austro-Ugarska je ukinuta kao carstvo i kao država, a Austrija i Mađarska svedene su uglavnom u svoje nacionalne granice. Osmansko je carstvo svedeno na četvrtinu predratnoga, a Njemačka je teritorijalno smanjena, car Wilhelm II je abdicirao. Uz nestajanje starih, stvoren je i niz novih država: Finska, Estonija, Litva, Poljska, Čehoslovačka i dakako – Kraljevina Srba Hrvata i Slovenaca, kasnije preimenovana u Jugoslaviju.

To veliko poslijeratno europsko državno preslagivanje Hrvati su dočekali u toliko jadnom položaju da je jasnijeg teško i zamisliti. Hrvatske su zemlje bile dio Austro-Ugarske Monarhije, podijeljene između Beča (Istra, Primorje, Dalmacija s otocima) i Pešte (banska Hrvatska, Srijem), a Bosnu i Hercegovinu, kojom su prije turskih osvajanja upravljali hrvatski kraljevi, Austrija je nakon poraza i povlačenja Osmanskog carstva anektirala. Još prije Prvog svjetskog rata Austrijanci, a osobito Mađari postali su Hrvatima vrlo mrski gospodari nakon što su snažnom centralizacijom i germanizacijom, odnosno još nasilnijom mađarizacijom nastojali spriječiti nacionalne pokrete i težnje Hrvata, kao i drugih slavenskih naroda za samoodređenjem i autonomijom kako bi očuvali Monarhiju (Beč) ili stvorili što brže veliku Mađarsku s izlazom na Jadran (Pešta). Parlamentarizam je u banskoj Hrvatskoj sveden na neobvezujući dekor, više nije imala čak niti bana Hrvata. I izbore za potpuno marginalizirani Sabor Mađari dizajniraju prema svojim interesima pa tako sve veću ulogu uz mađaronske dobivaju i srpske stranke u Hrvatskoj. Mobilizirani Hrvati u ratu ginu kao vojnici Monarhije, koju ne podnose. Ili je u najboljem slučaju ne smatraju svojom. A iz rata izlaze kao poražena vojska, poražene države, koja se raspada i nestaje.

Prisega hrvatskih vojnika austrougarskoj vojsci 1916. foto Wikimedia Commons

Hrvatski vojnici u Prvom svjetskom ratu foto Hrvatski Državni Arhiv

Uz to, u političkoj areni se već u drugoj polovici 19. stoljeća, a osobito početkom 20., kao vrlo aktivan i sve utjecajniji državni faktor pojavljuje Srbija, koja nakon oslobađanja od osmanske vlasti nastoji iskoristiti povoljan geopolitički trenutak slabljenja starih carstava (Habsburška Monarhija i Osmansko Carstvo) i obnoviti moć nekadašnjeg Dušanova carstva kroz projekt stvaranja velike Srbije. Projekt velike Srbije kojeg je sredinom 19. stoljeća kao politički koncept postavio srpski ministar Ilija Garašanin (*Načertanije*), a kao politiku kulturnog posrbljivanja svih južnoslavenkih naroda, osobito Hrvata na području Osmanskog carstva i Habsburške Monarhije, zaokružio ga Vuk Karadžić (*Srbi svi i svuda*), postao je službeno srpski državni projekt. I u sljedećim se desetljećima sustavno provodio: snaženjem srpskog nacionalnog identiteta među pravoslavnim stanovništvom u dijelovima Osmanskog Carstva i Austro-Ugarske Monarhije, promocijom srpskog jezika kao jedinog južnoslavenskog jezika i preko njega negiranjem Hrvata i ostalih kao naroda, vještom vanjskom politikom stvaranja interesnih savezništava sa svima koji mogu pomoći ostvarenju tog cilja (od Beča i Pešte, preko Moskve, do Pariza i Londona).

Već od početka dvadesetog stoljeća u tom marginaliziranom hrvatskom Saboru većinu je držala hrvatsko-srpska koalicija u kojoj je najutjecajniji političar bio hrvatski Srbin Svetozar Pribičević. Za Mađare je ta koalicija bila svojevrsni osigurač protiv hrvatskih težnji za autonomijom i federalizacijom. Za hrvatske stranke ona se činila kao put prema stvaranju zajedničke južnoslavenske države, što im je u tom vremenu snažne mađarske represije izgledalo kao politički poželjna opcija. A za srpske stranke je bila korak prema velikoj Srbiji.

Lideri carstva koje će nestati 1918., razglednica foto Wikimedia Commons

Stjepan Radić – političar po mjeri naroda

Najznačajniji hrvatski oporbeni političar bio je Stjepan Radić, sa svojom Hrvatskom seljačkom strankom (HSS). No suprotno nekim današnjim stereotipima i Radić, baš kao i većina hrvatskih stranaka u to vrijeme, priželjkuje stvaranje zajedničke slavenske države. Različito vide širinu tog saveza i narav te države. Hrvatske je stranke vide kao zajednicu

Vas ima dosta koji dobro znate da sam ja javno i otvoreno, odlučno i neustrašivo branio naše narodno jedinstvo svih južnih Slavena, a napose Hrvata i Srba i onda, prije 20 i više godina, kad je čovjek za to nosio glavu u torbi, ili kad je za to lako došao s onu stranu brave.

Vas ima dosta koji znadete napose to da sam ja u rujnu 1902. stavio na kocku život svoj, svoje žene i svoje djece, da javno i riječju i činom ustanem protiv uništavanja srpske imovine u Zagrebu, koji je sav bio i ogorčen i bijesan zbog one nepojmljive uvrede sa srpske strane, napisane nepromišljeno u beogradskom Književnom glasniku, a ponovljene ludo u zagrebačkom Srbobranu, da naša borba mora trajati do "istrage", tj. do uništenja, jednih ili drugih.

Dakako da Radić tada već dobro znade da poziv na nestanak Hrvata u budućoj velikoj srpskoj državi, srpskog političara i književnika Nikole Stojanovića, koji je objavljen najprije u Beogradu, a potom u Zagrebu, u glasilu Pribičevićeve Samostalne srpske stranke, nije bila puka ‘nepromišljenost’, već dio projekta. No za razliku od Ante Starčevića koji je govorio onako ‘kako čuti’, Radić je bio pragmatičniji političar, dobar taktičar, jasne, ali odmjerene retorike, koji je svoje političko djelovanje prilagođavao okolnostima. Ili, kako je sam zapisao, ‘političku stalnost ne valja zamijeniti s nepolitičkom ukočenošću s dogmatskom zasukanošću’, ‘politički je stalan tko ostaje vjeran svojim političkim idealima’, ‘danas je moguće što jučer nije bilo i obratno’.

Kao političar, Radić je znao koristiti i ‘gas’ i ‘kočnicu’, ovisno o kontekstu i procjenama šansi za ostvarenje svojih ciljeva. Kao mladiću, zbog proturežimskih (protumađarskih) stavova postupno mu je zabranjivano studiranje na svim sveučilištima u Austro-Ugarskoj uključujući i zagrebačko sveučilište, pa je tako politologiju završio u Parizu. Programsku je inspiraciju nalazio u Starčevićevu konceptu cjelovite i samostalne hrvatske države, koja će potom suvereno odlučivati o daljnjem državnom udruživanju. No za razliku od Starčevića, koji je bio prepoznat tek u užim intelektualnim krugovima, Radić je shvatio da ne može politički uspjeti ako ne pridobije hrvatske seljake, koji su činili većinu tadašnjeg stanovništva pa je razvio koncept seljačke demokracije, spustio se među narod i s vremenom postao omiljeni narodni političar. Danas bi ga nazvali populistom. Prigovarao je hrvatsko-srpskoj koaliciji pasivnost za vrijeme Prvog svjetskog rata. A kad je o poslijeratnom raspletu riječ, smatrao je da je ostvarenje hrvatske državne samostalnosti nužan preduvjet budućeg državnog udruživanja.

Stjepan i Marija Radić, slika, Ivan Tišovm 1925. foto Hrvatski Povijesni Muzej

Jugoslavija – geopolitičko dijete Francuske i Velike Britanije

Radić je još za trajanja rata bio vrlo rezerviran prema srpskim idejama centralizirane zajedničke države pa će 1917. zapisati ‘Hrvati šire ruke prema Srbima upravo onako, pače i više i željnije nego Slovenci prema Hrvatima. Ali mi smo Hrvati tu loše sreće. Nama se ljubav ne uzvraća ljubavlju’. Nije niti pokušao stupiti u kontakt s Jugoslavenskim odborom, koji se u vrijeme rata formirao u emigraciji od uglednika i političara južnoslavenskih naroda, praktički bez ikakvog izbornog legitimiteta, kao inicijalni odbor za stvaranje nove jugoslavenske države. Kao i manje-više sve južnoslavenske inicijative, i formiranje Jugoslavenskog odbora inicirali su Hrvati, u ovom slučaju emigranti uglavnom iz Dalmacije, potaknuti strahom od talijanskog posezanja za Istrom i Dalmacijom, strahom koji nije bio bezrazložan, ali su ga i srpski političari vješto podgrijavali. Najpoznatiji hrvatski članovi Jugoslavenskog odbora bili su političari Ante Trumbić, Fran Supilo i kipar Ivan Meštrović, i svi su se oni prije ili kasnije razočarali i u Odboru i u južnoslavenskom ujedinjenju, o kojem ionako nije odlučivao Jugoslavenski odbor.

Jugoslavenski odbor u Parizu, 1916. foto Wikimedia Commons

Stvarni akteri stvaranja južnoslavenske države bile su sile pobjednice Prvog svjetskog rata Francuska i Velika Britanija, za koje je južnoslavenska država bila važan kamenčić u novom geopolitičkom mozaiku Europe. U (geo)političkom smislu, ona je trebala ograničiti i potisnuti germanski utjecaj s Balkana i spriječiti njegovo širenje na Bliski istok i istodobno postati brana širenju komunističkog revolucionarnog pokreta iz Rusije/Sovjetskog Saveza, koja je nakon revolucije i uspostave boljševičke vlasti namjeravala osvojiti Europu preko internacionalnih, komunističkih revolucija. Lokalni partner za stvaranje nove južnoslavenske države bila je Srbija, koja je iz Prvog svjetskog rata izišla kao država saveznica i koja je imala predispozicije zadovoljiti ta temeljna očekivanja pobjedničkih sila. SAD se u to nije puno miješao, Italija je nastojala i dijelom uspjela ostvariti svoje teritorijalne ambicije prema istočnom Jadranu. A Srbija je dobila ono do čega joj je bilo najviše stalo i na čemu je sustavno radila – pravo da uredi tu novu državu po vlastitoj mjeri, po mjeri velike Srbije. Taj kontekst važno je imati na umu kada se prati pomno režirana politička drama, koja se odvijala u tjednima uoči znamenitog Radićevog govora o guskama u magli.

Svetozar Pribičević foto Wikimedia Commons

Ujesen 1918., kako Prvi svjetski rat ulazi u samu završnicu i Austro-Ugarska i Njemačka su pred porazom i kapitulacijom, Radić kao oporbeni zastupnik inzistira da hrvatski Sabor donese odluku o prekidu svih državno-pravnih veza s Austro-Ugarskom Monarhijom. No vladajuća hrvatsko-srpska koalicija u kojoj najveći utjecaj ima Pribičević i dalje se oglašuje o te zahtjeve. Umjesto toga, u Zagrebu se, zaobilazeći hrvatski Sabor, 5. i 6. listopada osniva Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba, koje okuplja po pravno netransparetnim kriterijima odabrane političare iz banske Hrvatske, Dalmacije, BiH i Slovenije. Osnivanje Narodnog vijeća zapravo je bio prvi korak završne beogradske operacije stvaranja nove južnoslavenske države po mjeri velikosrpskog projekta. Među odabranim članovima tog Narodnog vijeća bio je i vođa hrvatske oporbe Stjepan Radić. No nije u njemu bilo predstavnika tada još legalne saborske većine, hrvatsko-srpske koalicije i njezina vođe Svetozara Pribičevića. Time su fantomski osnivači Narodnog vijeća pokazali da je za njih hrvatski Sabor – ništa. Ali Svetozar Pribičević, dakako, nije izostavljen. Predstavnik Dalmacije, Hrvat, dr. Mate Drinković, kao produžena ruka beogradske politike, koja je vrlo uspješno pridobila dio dalmatinske inteligencije (što povlasticama, što strahom od Talijana), predložio je da Narodno vijeće ne djeluje, dok mu ne pristupi i hrvatsko-srpska koalicija. Podržao ga je slovenski političar prosrpske orijentacije dr. Anton Korošec, koji je kazao da bez hrvatsko-srpske koalicije Slovenci ne idu u Narodno vijeće. Samo je Stjepan Radić glasao protiv, očito tada već pročitavši igru. Tako je, na zahtjev Dalmatinca Drinkovića i Slovenca Korošeca, u Narodno vijeće ušao Srbin Svetozar Pribičević, koji će odmah preuzeti i upravljanje procesom stvaranja nove južnoslavenske države. Jer predsjednik Slovenac Korošec nije u Zagrebu pa operativno upravljanje Narodnim vijećem preuzima novoizabrani potpredsjednik – Svetozar Pribičević.

Tek nakon toga, Pribičević, kao šef saborske većine, pristaje na sjednicu hrvatskog Sabora koja će raskinuti državno-pravne veze s Austrougarskom (29. listopada 1918.) i istodobno proglasiti novu Državu Slovenaca, Hrvata i Srba, što su Zagrepčani pozdravili velikim skupom podrške pred zgradom Sabora. Ali Pribičević je te odluke stavio potpuno u službu ubrzanog južnoslavenskog ujedinjenja. Sabor je poslužio tek tome da upravljanje tom novom Državom Slovenaca, Hrvata i Srba prenese na Narodno vijeće, koje kontrolira Pribičević. Država Slovenaca Hrvata i Srba postojala je pak samo fiktivno, kao naslov pod kojim će se južnoslavenske zemlje nestajuće Habsburške Monarhije pripojiti Srbiji, u novu jugoslavensku državu. A dok su Zagrepčani slavili raskid veza s Austro-Ugarskom, u Zagreb je (31. listopada) na Pribičevićevo inzistiranje i na poziv Narodnog vijeća stigao pukovnik srpske vojske Dušan Simović, kako bi razmotrio zahtjev Vijeća da, u slučaju potrebe, srpska vojska pomogne ugušiti seoske pobune u Hrvatskoj.

Sabor proglašava raskid veza s Austrougarškm, 29. listopada 1918. foto Wikimedia CommonsHrvati pozdravljaju proglašenje raskida veza s Austro-Ugarskom, Silva Štefan foto Wikimedia Commons

Udovoljavajući tim zahtjevima za pomoć, u vrijeme Austro-Ugarske i Njemačke kapitulacije (3. i 11. studenoga 1918.) srpska vojska postupno okupira hrvatske zemlje: 9. studenoga 1918. srpske su čete došle u Srijemsku Mitrovicu i Vukovar, 13. studenoga dolaze u Osijek i Požegu, 14. studenoga u Viroviticu, potom u BiH i južnu Dalmaciju... Srpski povjesničar Dragoslav Janković o tome je pisao ‘srpska vojska ušla je u Hrvatsku kao pobjednička vojska spremna skršiti svaki otpor’. A kao njezine primarne zadatke navodi: razoružavanje stanovništva, gušenje pokreta uperenih protiv vlasti (a vlast su Narodno vijeće i Pribičević) i borba protiv socijalista. No čak i Janković zamjera srpskoj vojsci da je u izvršenju tih zadataka ‘favorizirala Srbe nasuprot Hrvata’.

Odluka o pristupanju novoj državi, noću, bez javnosti, pod prijetnjom smrti

U već okupiranoj Hrvatskoj oporbeni Stjepan Radić i dalje traži zasjedanje hrvatskog Sabora i proglašenje samostalnosti. A Svetozar Pribičević, koji kontrolira i Sabor i Narodno vijeće, žuri prema stvaranju centralizirane južnoslavenske države pod krunom srpske dinastije Karađorđević. Sadržajno, velike Srbije u najdoslovnijem smislu. Odluka o ujedinjenju povjerena je vrlo uskom političkom sastavu Središnjeg odbora, *ad hoc* imenovanog tijela Narodnog vijeća. U tom Središnjem odboru, stranke koje se zalažu za samostalnost Hrvatske imale su samo jedan glas – onaj Stjepana Radića. Inicijativu za sazivanje sjednice Pribičević je povjerio Hrvatu, dr. Anti Paveliću (kojeg u literaturi često nazivaju i Zubar, za razliku od kasnijeg imenjaka i prezimenjaka Poglavnika). Sjednica je zakazana za 20. studenoga. Prijedlog novog ujedinjenja trebao je iznijeti također Hrvat iz Dalmacije, dr. Mate Drinković. Obojica su bili pažljivo odabrani instrumenti beogradske politike. Istodobno su se širile informacije kako će dalmatinski oficiri ubiti Stjepana Radića, koji je do posljednjeg trenutka nastojao spriječiti takvo ujedinjenje i aktivirati hrvatski Sabor, kao legitimno predstavničko tijelo. Bili su to trenuci kada je Radić uistinu pritiskao politički ‘gas’. Ali Pribičević je kontrolirao i hrvatski Sabor.

U takvim okolnostima Radić je uspio tek odgoditi tu odlučujuću sjednicu o pristupanju novoj južnoslavenskoj državi za 24. studenoga 1918. Sjednica je održana u zgradi Sabora, pred kojom su organizirani demonstranti zazivali Radićevu smrt uzvikujući: ‘Dolje Radić! Neka mu narod sudi’. ‘Narodnim bijesom’ upravljao je mladi oficir, Hrvat iz Dalmacije, bivši pravaš koji je postao hrvatski izvršitelj velikosrpske politike – dr. Budislav Grga Anđelinović. Radić ga je opisivao kao ‘mladoga i slavičnoga, a u potrebi nasilnoga i krvoločnoga Dalmatinca’. Prvi potpredsjednik Narodnog vijeća dr. Ante Pavelić - Zubar navodno je zbog uzavrele atmosfere odbio voditi sjednicu, prepustivši njezino vođenje Pribičeviću. On je pak prethodno angažirao svoga brata, pukovnika Milana Pribičevića da napuni sabornicu srpskim i dalmatinskim oficirima, dok je hrvatskim političkim predstavnicima i saborskim zastupnicima, osobito pravašima i HSS-ovcima, ulaz bio uskraćen. Na takvu je atmosferu, prema Radićevim zapisima, reagirao Vitomir Korać, srpski političar lijeve, socijalističke provenijencije, riječima: ‘Zar ćemo dopustiti da soldateska traži danas glavu jednoga od nas, a sutra drugoga od nas’. U dogovoru s predsjedavajućim Pribičevićem, Grga Anđelinović je tada izišao iz sabornice i ubrzo javno izvijestio Pribičevića: ‘Sve je u redu. Na moj mig mirno su se razišli’.

Sjednica *ad hoc* formiranog užeg tijela Narodnog vijeća na kojoj je donesena odluka o priključivanju Slovenaca, Hrvata i Srba kraljevini Srbiji vođena je bez prisutnosti javnosti, bez stenografa i bez službenog zapisničara. U takvim dramatičnim okolnostima, suočen s realnom prijetnjom smrću, Stjepan Radić je u svome kasnovečernjem govoru upotrijebio svo političko i retoričko umijeće da ospori legalitet i legitimitet odluka koje će u vješto režiranoj beogradskoj političkoj predstavi biti donesene.

Ovo što činite nije demokratski, ni ustavno, niti pravedno, a nije ni pametno

Radićev govor bio je posljednje upozorenje u već izgubljenoj bitci, ‘da izvršim svoju dužnost i da se poslužim svojim pravom, a i zato da pokucam na vašu savjest da nemate kasnije izgovora da vam nitko nije pokazao ponora u koji hoćete strovaliti sav naš narod, a napose narod hrvatski’. Prigovorio je sazivačima sjednice što se ona održava bez javnosti i bez zapisnika, a govornicima što ni riječju ne spominju da se nalaze u hrvatskom Saboru, niti spominju Hrvatsku i Hrvate, kao da se ‘upravo natječu u tom da Hrvatsku izbrišu i poruše, da nas Hrvate najprije potisnu, a onda i pregaze’. Onima koji će izglasati odluku o ujedinjenju poručio je:

Sav ovaj vaš rad u Narodnom vijeću niti je demokratski, niti je ustavan, niti je pravedan, a nije ni pametan... Pitam vas, dakle, zašto niste za ovakav sudbonosni korak sazvali cijelo Narodno vijeće? Zato, jer znadete da radite krivo i da bi se to odmah opazilo čim bi se vijećalo javno i u većem krugu. A kolika je istom vaša neustavnost kad pomislim da vi mimoilazite naš Hrvatski državni sabor!

Optužuje ih za manipulaciju:

Vi znalice i hotice govorite neistinu da će naš narod propasti ili da će silno nastradati ako sada odmah navrat-nanos ne stvori centralističke kraljevine i jedne kraljevske centralističke vlade.

Grga Anđelinović pokušao je zaustaviti Radića, predloživši da se svi govori skrate na pet minuta, ali predsjedajući Svetozar Pribičević odlučio je dopustiti da Radić završi svoj govor. Odluka ionako nije ovisila ni o Radićevu govoru, niti o njegovu glasu. Radić je završio poznatom porukom:

Još nije prekasno! Ne srljajte kao guske u maglu! Ne zaključujte jedinstvene vlade s Kraljevinom Srbijom... Nemojte tako postupati da se bude moralo danas sutra kazati, da ste se svi skupili danas ovamo samo zato da izvršite jedno urotničko djelo protiv naroda, napose protiv Hrvatske i Hrvata. Dajte uvidite barem to da je ova stvar tako važna i sudbonosna da treba sazvati čitavo Narodno vijeće, a naravski, i Hrvatski sabor.

Odluku o sjedinjenju sa Srbijom pod dinastijom Karađorđevića Središnji odbor Narodnog vijeća donio je sa samo jednim glasom protiv – onim Stjepana Radića. Predstavnici Narodnog vijeća, njih 27, bez Radića koji je odbio poći, otputovalo je u Beograd zatražiti ujedinjenje fiktivne Države Slovenaca Hrvata i Srba s Kraljevinom Srbijom. Vrlo promišljeno, ‘čast’ da pred kraljevim namjesnikom Aleksandrom Karađorđevićem pročitava ‘adresu’ kojom će zatražiti ujedinjenje, pripala je Hrvatima, prvom potpredsjedniku Narodnog vijeća i šefu jedne od sljedbeničkih frakcija Starčevićeve Hrvatske stranke prava – dr. Anti Paveliću - Zubaru. Pavelić je ipak pokušao u posljednji trenutak ubaciti u ‘adresu’ hrvatsku povijesnu državnost. Ali drugi potpredsjednik Narodnog vijeća, Svetozar Pribičević, imao je većinu u izaslanstvu pa je Pavelić 1. prosinca 1918. u Beogradu pročitao regentu Aleksandru ono što su mu Srbi napisali, a regent mu uzvratilo: ‘Ovim časom ispunjavam svoju vladarsku dužnost’, i u ime kralja Petra I Karađorđevića proglasio je ‘ujedinjenje Srbije sa zemljama nezavisne Države Slovenaca, Hrvata i Srba u jedinstveno Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca’.

Tako je Hrvatska ušla u novu Jugoslavensku državu bez formalnog traga i spomena svoje povijesne državnosti, u proceduri koja je je zapravo bila bezuvjetna predaja novome srpskom kraljevstvu (samo)proglašenom u 19. stoljeću, u sklopu projekta stvaranja Velike Srbije. Hrvatska, koja je bila među najnerazvijenijim zemljama habsburške monarhije, sa 45 posto nepismenog stanovništva, time se bezuvjetno izručila Srbiji, jednoj od najnerazvijenijih europskih zemalja, sa 90 posto nepismenog stanovništva. U Zagrebu su odmah pokrenuta uhićenja uglednijih hrvatskih političara.

Puniša Račić, atentator na Stjepana Radića foto Wikimedia Commons

Radić odlazi (bježi) u Prag zbog informacija da Pribičević organizira njegovo ubojstvo. Pet dana nakon proglašenja nove Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca, Pribičević kao ministar unutarnjih poslova praktički preuzima svu vlast u Hrvatskoj, a ambiciozni dalmatinski oficir Budislav Grga Anđelinović u krvi guši prosvjede na Trgu bana Jelačića. Radićeva predviđanja počela su se ostvarivati velikom brzinom. Njegovo ubojstvo dogodilo se deset godina kasnije. Stjepan Radić podlegao je ranama nakon atentata u beogradskoj Narodnoj skupštini, kojeg je 20. lipnja 1926. na njega i druge hrvatske zastupnike izvršio pouzdanik beogradskog dvora i pripadnik četničkog pokreta Puniša Račić.

Sprovod Stjepana Radića foto Hrvatski Povijesni Muzej

Ovaj je članak objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz Programa poticanja novinske izvrsnosti.

#STJEPAN RADIĆ #VIŠNJA STAREŠINA #POVIJEST #HRVATSKA #POLITIKA

aktualno

Održano ročište o stečaju Jadran tvornice čarapa, sud će naknadno poslati odluku i obavijest pisanim putem

Nezaposlenost u eurozoni u kolovozu nepromijenjena, u Hrvatskoj blago pala

Za nepoštene trgovačke prakse do sada izrečene kazne od 1,2 milijuna eura

Hrvatska na 43. mjestu prema globalnom inovacijskom indeksu

moglo bi vam biti zanimljivo

SERIJAL VIŠNJE STAREŠINE (8.) Sedam znamenitih govora: Nasljeđe kojeg danas teško čitamo i još teže razumijemo

Za kredite građanima politika ECB-a važnija je od kreditnog rejtinga države